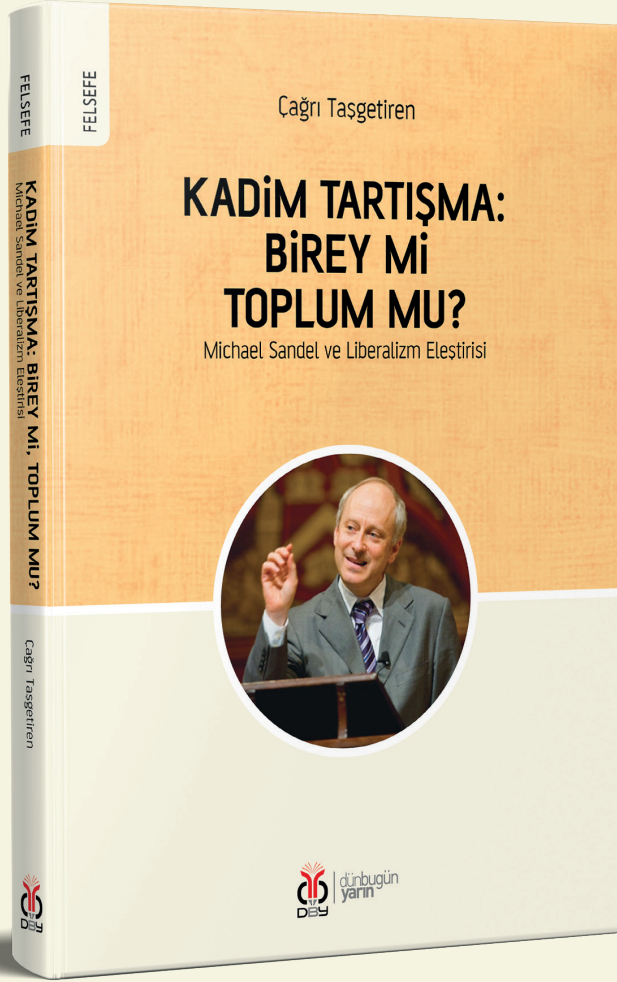

Çağrı Taşgetiren

KADİM TARTIŞMA: BİREY Mİ TOPLUM MU?

Michael Sandel ve Liberalizm Eleştirisi

KADİM TARTIŞMA: BİREY Mİ TOPLUM MU?

Michael Sandel ve Liberalizm Eleştirisi

Çağrı Taşgetiren

“dün”den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yavaş yavaş
“yarın”ları aydınlatır.

felsefe | dünbugün
yarın

© 2020, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 97
Felsefe: 7

ISBN 978-605-4635-97-9
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2020

Yazar:
Çağrı Taşgetiren

Editör:
Nuh Muaz Kapan

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Kapak/Mizanpaj:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Mikyas Basım Yayın Matbaacılık
(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Taşgetiren, Çağrı

Kadim Tartışma: Birey mi, Toplum mu? / Michael Sandel ve Liberalizm Eleştirisi
/ Çağrı Taşgetiren

İstanbul : DBY Yayınları, 2020.

244 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 97) ___ Dizin var

ISBN 978-605-4635-97-9

1- Felsefe 2- Birey 3- Toplum 4- Liberalizm

Bu kitap, 15.06.2020 tarihinde İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora programı kapsamında, Felsefe bölümünde Prof. Dr. Neşet TOKU ve Doç. Dr. Özgüç GÜVEN'in danışmanlığında savunulan "Liberalizm'in Komüniteryen Eleştirisi: Michael Sandel Örneği" başlıklı doktora tezinin gözden geçirilerek kitaplaştırılmış halidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Önsöz.....	9
Giriş.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

Komüniteryen Düşüncenin Genel Çerçevesi	23
1. “Komünite”nin Anlamı.....	23
2. Komüniteryanizmin Tarihsel Arka planı.....	25
3. Atomize Bireycilik ve Benlik (Self) Eleştirisi	27
4. Etik Eleştirisi.....	38
5. Evrensellik Eleştirisi	45
6. Değer Boşluğu	49

İKİNCİ BÖLÜM

Liberalizmin Etik Eleştirisi.....	57
1. Michael Sandel ve Komüniteryanizm	57
2. Liberalizm ve Adaletin Sınırları	63
3. Deontolojik Liberalizm ve Kant.....	71

4. Yükümlülüğü Olmayan Benlik (Unencumbered Self).....	76
5. Yükümlülüğü Olmayan Benliğin Toplumsal ve Tarihsel Aidiyet Problemi	92
6. Dayanışma Ödevleri	96
6.1. Dini-Etnik Aidiyet.....	97
6.2. Vatanseverlik Bir Erdem midir?.....	98
6.3. Tarihsel Özür.....	100
6.4. Kardeşlik Bağları.....	103
6.5. Nefret Söylemi ve Grup Hakları.....	107
7. Başlangıç Durumu (Original Position).....	112
8. Fark İlkesi	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Siyasi Liberalizm Eleştirisi	127
1. Adalet Teorisindeki Revizyon: Metafizik Değil Siyasi	127
2. Makul Çoğulculuk.....	133
3. Kamusal ve Kamusal Olmayan Kimlik.....	137
4. Seçimlerin Hepsini Aynı Değerde mi?.....	140
5. Pozitif-Negatif Özgürlük.....	141
6. Liberalizmde Gaye ve Erdem Tartışması	145
7. Liberal Nötralite.....	149
7.1. Kürtaj.....	150
7.2. Evrim Teorisi.....	153
7.3. Okullarda İncil Okunması.....	154
7.4. Pazar Tatili	154
7.5. Sessizlik Anı Uygulaması.....	155
7.6. Noel Sergisi	155
7.7. Amishler ve Zorunlu Eğitim.....	156
7.8. Dini Kıyafet ve Semboller	157

7.9. Tercih Özgürlüğü mü, Vicdan Özgürlüğü mü?	159
7.10. Kölelik Tartışması.....	161
7.11. Nefret Suçu	162
7.12. Şeref (Honour) – Onur (Dignity) Ayrımı	163
7.13. Eşçinsel Evlilik.....	164
8. Yerel Topluluklar ve Adaletin Önceliği	177
9. Siyasette Dini Söylem Sorunu	180

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Prosedürel Liberalizm ve Cumhuriyetçi Siyasi Teori	185
1. Siyasi Katılım	185
2. Topluma Aidiyet ve Sivil Erdemler.....	192
3. Toplumsal Yozlaşma ve “Günah Vergileri”.....	199
4. Kaybolan Komünite Duygusu	200
5. Cumhuriyetçiliğin Baskıcı Bir Rejim Olma Riski.....	202
6. Piyasa ve Ahlak.....	207
6.1. Piyasanın Ahlaki Sınırları - Para Neyi Satın Alamaz?	208
6.2. Taşıyıcı Annelik Örneği.....	212
6.3. Mülteci Örneği.....	213
7. Popülizm, Liberalizm ve Demokrasi	214
Sonuç	223
Bibliyografya	233
Dizin	241

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

Önsöz

Birey mi öncelikli olmalı, toplum mu? Siyaset felsefesinin kadim tartışma konularından biri olan bu meseleyi bugün neden ele almak gerekiyor? Bir yandan liberalizm insanlığın ulaşacağı nihai bir sistem modeli olarak değerlendirilmekte diğer yandan da ona yönelik komünite eksenli güçlü itirazlar yapılmaktadır. İtirazların önemli bir kısmı komüniteryen diye nitelenen düşünürler tarafından ifade edilmektedir. Michael Sandel de bu alanda önemli bir isimdir. Bu kitabın gayesi Michael Sandel’in liberalizme yönelik eleştirilerinden yola çıkarak birey-toplum meselesini günümüzdeki boyutlarıyla kritik etmektir.

Kitap, giriş, dört ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde liberalizmin tanımı ve ana unsurları, çağdaş siyaset felsefesinde “liberalizmin komüniteryen eleştirisi” başlıklı tartışmanın mahiyeti ve Sandel’in bu tartışma içerisindeki yeri kısaca belirtilmektedir.

Birinci bölümde komüniteryanizmin tarihsel arkaplanı ile birlikte genel bir çerçevesi verilmekte, “komüniteryen” şeklinde anılan düşünürlerin bireycilik, ahlak ve siyaset alanındaki eleştiri-

rileri sunulmaktadır. Bu bölüm, Sandel'in görüşlerinin komünite eksenli eleştirilerde nereye oturduğunu, söz konusu yaklaşımlara yönelik tavrını ve konunun farklı boyutlarını ele alması bakımından ilk başta verilmiştir.

İkinci bölümde Sandel'in "deontolojik liberalizm" şeklinde tanımladığı Kant'ın ve Rawls'un liberalizmi, haklar, benlik ve ahlak planında değerlendirilmektedir. Rawls'un "Hak, iyiden önce gelir" anlayışı ve Sandel'in "yükümlülüğü olmayan benlik" şeklinde ifade ettiği tasavvur incelenmektedir.

Üçüncü bölümde felsefi düzlemden siyasi düzleme kayan tartışmanın "siyasi liberalizm" boyutu ele alınmaktadır. Demokratik, çoğulcu bir toplumda devletin felsefi, ahlaki ve dini sahalara paranteze alan ve liberal nötrlük şeklinde nitelenen yaklaşımı kritik edilmektedir. Yine Amerika örneğinden yola çıkarak küresel boyutta da tartışılmakta olan kürtaj, evrim teorisi, kamusal alanda dini sembollerin kullanılışı, farklı evlilik türleri gibi tartışmaların felsefi zemini analiz edilmektedir. Dördüncü bölümde, Sandel'in özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde son 50 yılda uygulandığını ifade ettiği prosedürel liberalizme yönelik eleştirisi ve buna alternatif olarak ileri sürdüğü cumhuriyetçi anlayışı değerlendirilmektedir.

Sonuç bölümünde ise hem Sandel'in liberalizme getirmiş olduğu eleştirilerin genel bir değerlendirmesi yapılmakta hem de komüniteryanizmin kişi özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü alanında taşıdığı risklere işaret edilmektedir. Konu üzerinde geniş çalışmaları olan Sandel'in Batı dünyasını merkez alarak yaptığı değerlendirmelerin ülkemizde de tartışılan birey özgürlüğü, komünite değerleri, din, sekülerlik, devletin nötrlüğü gibi alanlarda yansımaları olacağına inanıyorum.

Kitap akademik bir çalışmanın ürünüdür. Çalışmam boyunca bana vakitlerini ayıran, bilgi ve tecrübeleriyle tezime katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Neşet Toku ve Doç. Dr. Özgüç Güven'e, istişareleriyle hep yanımda olan babam Ahmet Taşgetiren'e teşekkür ederim.

Çağrı Taşgetiren
İstanbul, 2020

Bibliyografya

- Abbey, Ruth: Communitarianism, Taylor-Made: An Interview with Charles Taylor, *The Australian Quarterly*, Vol. 68. No. 1 (Autumn, 1996), s. 1-10.
- Arendt, Hannah: *The Human Condition*, The University of Chicago Press, London, 1998.
- Aronovitch Hillary: From Communitarianism to Republicanism: On Sandel and its critics *Canadian Journal of Philosophy*, 30:4 01.07.2013, s. 621-647.
- Aristotle: *Politics*, Trans. C.D.C. Reeve, Hackett Publishing Company, Indianapolis, 1998.
- Baker, Edwin: "Sandel on Rawls", *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 133, No.4 Apr, 1985, s. 895-928.
- Ball, Carlos A.: Communitarianism and Gay Rights, *Cornell Law Review Volume* 85 Issue 2 January 2000, s. 443-517.
- Barber, Benjamin: *Strong Democracy*, University of California Press, Los Angeles, 2003.
- Barry, Normann: *An Introduction to Modern Political Theory*, 3. Ed. The Macmillan Press, London, 1995,
- Bell, Daniel A: A Communitarian Critique of Liberalism, *Analyse And Kritik* 27/2005
- Bell, Daniel: "Justice and Liberation", *The Blackwell Companion to Christian Ethics*, ed. Stanley Hauerwas, Samuel Wells, Blackwell Publishing, Malden, 2004

- Benhabib, Seyla: *Situating the Self- Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*, Polity Press, Cambridge, 1992
- Berger, Peter: On the Obsolescence of the Concept of Honor, *European Journal of Sociology*, Vol. 11. No.2 1970.
- Berlin, Isaiah: “Two Concepts of Liberty”, *Liberty*, Oxford University Press, New York, 2002
- Buchanan, Allen. E: Assessing the Communitarian Critique of Liberalism, *Ethics*, Vol. 99. No. 4 (Jul., 1989) The University of Chicago Press, s. 852-882.
- Caney, Simon: Liberalism and Communitarianism: A Misconceived Debate, *Political Studies*, (1992), XL, s. 273-289.
- Constant, Benjamin: “The Liberty of the ancients compared with that of the moderns Speech at given at the Athenee Royal in Paris”, *Political Writings*, çev. Biancamaria Fontana, New York, Cambridge University Press, 1988
- Doppelt, Gerald: “Is Rawl’s Kantian Liberalism Coherent and Defensible?”, *Ethics*, Vol 99. No. 4 (Jul, 1989), s. 815-851.
- Dworkin, Ronald: Liberal Community, *California Law Review*, May 1989 Volule 77 Issue 3, s. 479-504.
- Dworkin, Ronald: “Liberalism”, *Public and Private Morality*, ed. Stuart Hampshire, New York, Cambridge University Press, 1978.
- Dworkin, Ronald: *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, Cambridge, 1978
- Etzioni, Amitai: On Communitarian and Global Sources of Legitimacy, *The Review of Politics*, Vol. 73. No.1 (Winter 2011), s. 105-122.
- Etzioni, Amitai: *The New Golden Rule - Community and Morality in a Democratic Society*, Basic Books A Member of Perseus Book Group, New York, 1996
- Etzioni, Amitai: *The Encyclopedia of Political Thought*, Ed. Michael T. Gibbons, John Wiley & Sons Ltd, 2015, s.1-16.
- Fromm, Erich: *Özgürlükten Kaçış*, çev. Şemsa Yeğin, 3. bs., İstanbul, Say Yayınevi, 2017.
- Fromm, Erich: *To Have or To Be*, Continuum, New York, 1997.

- Galston, William A.: Liberal Virtues, *The American Political Science Review*, Vol. 82, No. 4 (Dec., 1988)
- Galston, William A.: *Liberal Purposes*, Cambridge University Press, New York, 1991.
- Gardbaum, Stephen A.: Law, Politics and the Claims of Community, *Michigan Law Review*, Vol. 90, No. 4 (Feb., 1992), s. 685-760.
- Gray, John: *Liberalism- Essays in Political Philosophy*, Routledge, New York, 1991
- Gutmann, Amy: Review: Communitarian Critics of Liberalism, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 14, No: 3 (Summer, 1985), s. 308-322.
- Jefferson, Thomas: *Political Writings* ed. Joyce Appleby, Terence Ball. Cambridge University Press, 2004.
- Hauerwas, Stanley: *The Peaceable Kingdom*, 3. Bsk, University of Notre Dame Press, London, 1986
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich: *Philosophy of Right*, Trans. S. W. Dyde, Kitchener Batoche Books, 2001.
- Hobbes, Thomas: *Leviathan*, Touchstone, New York, 1997.
- Hume, David: *A Treatise of Human Nature*, The Floating Press, 2009
- Ignatieff, Michael: *The Needs of Strangers*, Picador Metropolitan Books, New York, 1984.
- Kant, Immanuel: *Critique of Pure Reason*, ç. Norman Kemp Smith, Macmillan and Co Limited, London, 1929.
- Kant, Immanuel: *Groundwork for the metaphysics of morals*, Çev, Allen W. Wood, Yale University Press, 2002
- Kant, Immanuel: *Pratik Aklın Eleştirisi*, 5. Bs. çev. İonna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, 2014.
- Kant, Immanuel: “On the common saying this may be true in theory but it does not apply in practice”, *Political Writings*, çev, H. B. Nisbet, 2. bs., New York, Cambridge University Press, 1991
- Kinsley, Michael Abolish Marriage, <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2003/07/03/abolish-marriage/aa973570-e7eb-4435-8afa-d9aef50840c5/> (10.09.2019)
- Kukathas, Chandran: Are there any cultural rights?, *Political Theory*, Vol 20, No.1 (Feb., 1992), s. 105-139.

- Kymlicka, Will: *Contemporary Political Philosophy An Introduction*, 2. bs., Oxford University Press, New York, 2002
- Kymlicka, Will: "Liberal Individualism and Liberal Neutrality", *Ethics*, Vol. 99, No. 4 (Jul., 1989), s. 883-905.
- Larmore, Charles: Political Liberalism, *Political Theory*, Vol. 18, No. 3 (Aug, 1990), s. 339-360.
- Lasch, Christopher: The Communitarian Critique of Liberalism, *Soundings: An Interdisciplinary Journal*, Vol. 69. No: ½ Symposium: Habits of the Heart (Spring/Summer 1986), s. 60-76.
- Locke, John: *A Letter Concerning Toleration and Other Writings*, Indianapolis, Liberty Fund, 2010.
- Macedo, Stephen: Charting Liberal Values, *Nomos*, Vol. 34, Virtue, (1992).
- Macintyre, Alasdair: *After Virtue*, 3. Bsk. Duckworth, London, 2007
- Macintyre, Alasdair: Is Patriotism a Virtue?, *The Lindley Lecture, The University of Kansas*, 1984, s. 1-20.
- Madison, James: "Memorial and Remonstrance against Religious Assessments", *The Mind of the Founder: Sources of the Political Thought of James Madison*, ed. Marvin Meyers. University Press of New England, Hanover, 1981
- Marx, Karl: *Early Writings*, Penguin Books, London, 1996
- Mayo, Elton: *The Human Problems of an Industrial Civilization, The Early Sociology of Management and Organizations* Vol 6 Ed. Kenneth Thompson, Routledge, New York, 2005
- Mead, George Herbert: *Zihin, Benlik ve Toplum*, çev. Yeşim Erdem, Ankara, Heretik Yayınları, 2017.
- Mill, John Stuart: *On Liberty*, New Haven, Yale University Press, 2003.
- Mulhall, Stephen & Swift, Adam: *Liberals and Communitarians*, 2. Bs, Blackwell Publishing, Oxford, 2003
- Mulhall, Stephen & Swift, Adam: Liberalism and Communitarianisms: whose misconception? A Reply to S. Caney,, 'Liberalism and communitarianism: a misconceived debate', *Political Studies* (1193), XLI, s. 650-656.
- Neal, Patrick: A Liberal Theory of the Good?, *Canadian Journal of Philosophy*, Vol. 17, No. 3 (Sep., 1987), s. 567-581.

- Neal, Patrick, - Paris, David: Liberalism and the Communitarian Critique: A Guide for the Perplexed, *Canadian Journal of Political Science*, Vol. 23 No:3 (Sep., 1990), s. 419-439.
- Nozick, Robert: *Anarchy, State and Utopia*, Oxford, Blackwell Publishers, 1999.
- Pettit, Philip: *Republicanism A Theory of Freedom and Government*, Oxford University Press, New York, 2002.
- Popper, Karl: *The Open Society and Its Enemies*, 5th ed., Butler and Tanner, London, 1966
- Post, Robert: The Social Foundations of Defamation Law: Reputation and the Constitution, *California Law Review*, Vol. 74, No. 3, Symposium: New Perspectives in the Law of Defamation (May, 1986)
- Post, Robert: Tradition the Self and Substantive Due Process, A Comment on Michael Sandel, *California Law Review*, 1976, s. 553-560.
- Rand, Ayn: *Virtue of Selfishness*, New York, Penguin Books, 1964
- Rawls, John: *A Theory of Justice*, USA, The Belknap Press of Harvard University Press, 2005.
- Rawls, John: "Fairness to goodness", *The Philosophical Review*, Vol. 84, No. 4 (Oct., 1975)
- Rawls, John: "Justice as Fairness: Political not Metaphysical", *Philosophy & Public Affairs*, Vol 14, No:3 (Summer, 1985), s. 223-251.
- Rawls, John: "Kantian Constructivism in Moral Theory", *The Journal of Philosophy*, Vol. 77. No:9 Sep. 9, 1980), s. 515-572.
- Rawls, John: *Political Liberalism*, New York, Columbia University Press, 2005
- Rawls, John: "The Basic Structure as Subject", *American Philosophical Quarterly*, Vol. 14, No. 2 Apr., 1977.
- Rawls, John: The Priority of Right and Ideas of the Good, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 17, No. 4 (Autumn, 1988)
- Raz, Joseph: *The Morality of Freedom*, Oxford University Press, New York, 1998.
- Rorty, Richard: "The Priority of Democracy to Philosophy", *Objectivity, Relativism and Truth- Philosophical Papers*, USA, Cambridge University Press, 1998.

- Ryan, Alan: "Liberalism", *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, 2nd. ed. Ed. Robert E. Goodin, Philip Pettit, Thomas Pogge, Blackwell Publishing, 2007
- Sandel, Michael: "America's Search for a new Public Philosophy", *The Atlantic Monthly*, 277/3. Mar 1996, s. 57-74.
- Sandel, Michael: *Democracy's Discontent- America in Search of a Public Philosophy*, Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press, 1996
- Sandel, Michael: Democrats and Community- A Public Philosophy for American Liberalism, *The New Republic*, Feb 22, 1988, s. 20-23.
- Sandel, Michael: *Justice*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2009.
- Sandel, Michael: *Liberalism and Its Critics*, Ed. Michael Sandel, New York, New York University Press, 1984.
- Sandel, Michael: *Liberalism and Limits of Justice*, 2. bs., New York, Cambridge University Press, 1998.
- Sandel, Michael: Liberalism and Republicanism: Friends or Foes? A Reply to Richard Dagger, *The Review of Politics*, Vol 61, No.2 (Spring, 1999), 209-214.
- Sandel, Michael- Hoffman, Stanley: Markets, Morals and Civic Life, *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, Vol. 58, No.4 (Summer, 2005), s. 6-11.
- Sandel, Michael: Market Reasoning as Moral Reasoning: Why Economists Should Re-engage with Political Philosophy, *Journal of Economic Perspectives*, Volume 27, Number 4, Fall 2013, s. 121
- Sandel, Michael: Moral Argument and Liberal Toleration: Abortion and Homosexuality, *California Law Review*, 1989, s. 521-538.
- Sandel, Michael: Populism, Liberalism and Democracy, *Philosophy And Social Criticism*, 2018, s. 1-7.
- Sandel, Michael: *Public Philosophy*, Cambridge, Harvard University Press, 2006.
- Sandel, Michael: Review: Political Liberalism by John Rawls, *Harvard Law Review*, Vol. 107, No. 7 (May, 1994), s. 1765-1794.

- Sandel, Michael: "The Constitution of the Procedural Republic: Liberal Rights and Civic Virtues" The Order of the Coif Annual Lecture, Lecture, *Fordham Law Review* Volume 66 Issue 1, 1997, s. 1-20.
- Sandel, Michael: "The Procedural Republic and the Unencumbered Self", *Political Theory*, Vol. 12. No.1 Feb, 1984. s. 81-96.
- Sandel, Michael: *What Money Can't Buy*, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2013.
- Schneider, Greig: Interview with political philosopher Michael J. Sandel January 1, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.egonzehnder.com/insight/interview-with-political-philosopher-michael-j-sandel>
- Skorupski, John: The Conservative Critique of Liberalism, *The Cambridge Companion to Liberalism* Ed. Steven Wall Cambridge University Press Cambridge, 2015
- Tannsjo, Torbjörn: *Understanding Ethics*, 2. bs., Edinburgh, Edinburgh University Press, 2008.
- Taylor, Charles: *A Secular Age*, The Belknap Press of Harvard University Press, Usa, 2007
- Taylor, Charles: "Atomism", *Philosophy and the Human Sciences Philosophical Papers 2*, Cambridge University Press, New York, 1990.
- Taylor, Charles: Can Liberalism be Communitarian?, *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 1994, s. 257-262.
- Taylor, Charles: "Cross Purposes: The Liberal Communitarian Debate", *Philosophical Arguments*, 2. Bsk. Harvard University Press, Cambridge, 1995.
- Taylor, Charles: *Hegel and Modern Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1979
- Taylor, Charles: *Sources of the Self*, Great Britain: Cambridge University Press, 1996.
- Taylor, Charles: *The Ethics of Authenticity*, 13 bsk. Harvard University Press, USA, 2003.
- Taylor, Charles: "What's Wrong with Negative Liberty?", *Philosophy and the Human Sciences Philosophical Papers 2*, Cambridge University Press, Canada, 1990

- Thigpen, Robert B., Lyle A. Downing: Liberalism and the Communitarian Critique, *American Journal of Political Science*, Vol. 31, No. 3 (Aug., 1987), s. 637-655
- Tocqueville, Alexis de: *Democracy in America*, Indianapolis, Liberty Fund, 2010
- Tushnet, Mark V: Following the rules laid down: A Critique of Interpretivism and Neutral Principles, *Harvard Law Review*, February, 1983, Number 4.
- Unger, Roberto Mangabeira *Knowledge and Politics*, The Free Press, New York, 1984.
- Waldron, Jeremy: Particular Values and Critical Morality, *California Law Review*, Vol 77, No.3, Symposium: Law, Community and Moral Reasoning (May, 1989), s. 561-589.
- Waldron, Jeremy: Theoretical Foundations of Liberalism, *The Philosophical Quarterly*, Vol. 37, No. 147. (Apr., 1987), s. 127-150.
- Walzer, Michael: Interpretation and Social Criticism, *The Tanner Lectures on Human Values*, Delivered at Harvard University, November 13 and 14, 1985
- Walzer, Michael: Liberalism and the art of Separation, *Political Theory*, Vol 12 No.3 (Aug., 1984), s. 315-330.
- Walzer, Michael: Philosophy and Democracy, *Political Theory*, Vol.9 No:3 August 1981.
- Walzer, Michael: *Obligations - Essays on Disobedience War and Citizenship*, Harvard University Press, 1970
- Walzer, Michael: *Spheres of Justice- A Defense of Pluralism and Equality*, Basic Books, USA, 1983.
- Walzer, Michael: The Communitarian Critique of Liberalism, *Political Theory*, Vol. 18. No.1. (Feb., 1990), s. 6-23.
- Wellmer, Albert: Demokratik bir Kültürün Koşulları-Liberallerle Cemaatçiler Arasındaki Tartışma Üzerine, *Liberaller ve Cemaatçiler*, Dost Kitabevi, Ankara, 2006.

Dizin

- A**
- Arendt, Hannah 24
- Aristoteles 24, 26, 27, 43, 60, 62, 82, 164, 173, 188, 206, 223
- atomize bireycilik 27
- atomizm 32
- aydınlanma 13, 34, 43, 84, 223
- B**
- başlangıç durumu (original position) 30, 47, 65, 79, 85, 112, 130
- benlik (self) 10, 17, 19, 24, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 43, 50, 52, 62, 64, 66, 67, 69, 70, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 115, 116, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 130, 131, 138, 140, 141, 142, 156, 158, 160, 162, 163, 164, 167, 171, 172, 173, 174, 186, 187, 190, 192, 197, 202, 206, 224, 225, 226, 230, 231
- Berlin, Isaiah 108, 187, 188
- Brexit 214, 216
- büyünün bozulması (disenchantment) 86
- C-Ç**
- cehalet peçesi (veil of ignorance) 65, 112, 114
- cumhuriyetçilik 193, 197
- çokkültürlülük 109, 110
- D**
- Darwin 227
- dayanışma ödevleri (obligations of solidarity or membership) 95, 96, 98, 103, 105
- dayanışma (solidarity) 81, 93, 94, 95, 96, 98, 102, 103, 104, 105, 108, 140, 191, 217, 226
- demokrasi 16, 18, 20, 131, 170, 171, 187, 188, 189, 196, 207, 214, 215

deontoloji 64

doğa durumu (state of nature) 14, 27, 29, 53

Dworkin, Ronald 44, 110, 174, 194

E

emotivist 43

erdem 26, 27, 40, 98, 143, 145, 171, 178, 193, 200, 205, 206

etik 18, 38, 40, 57, 65, 67, 72, 86, 91, 111, 173, 212, 219

evrim 10, 20, 41, 150, 153, 227

F

fark ilkesi (difference principle) 122, 124, 125, 127

faıdacılık 31, 67, 124, 175

Fromm, Erich 142, 210

Fukuyama, Francis 13, 214

G

Galston, William 145, 146, 149

Grotius 27

grup hakları 107

H

Hauerwas 28, 40

Hegel 38, 39

Hobbes 14, 27, 29, 30, 86, 141, 145, 190, 205, 223

Hume 43, 115, 177, 178

İ

İncil 153, 154, 227

J

Jefferson 159, 160, 197

K

kamusal felsefe (public philosophy) 18, 48, 62, 69, 80, 81, 94, 149, 174, 186, 187, 192, 195, 196, 200, 201, 202, 204, 215, 220, 229

kamusal kimlik (public identity) 131, 137, 138

kamusal olmayan kimlik (nonpublic identity) 127, 137, 139, 230

Kant 10, 17, 19, 38, 39, 40, 43, 59, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 85, 86, 87, 114, 115, 121, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 164, 173, 203, 204

Kennedy, John F. 180, 181, 183, 184, 201, 227, 228

komünite 9, 10, 19, 23, 24, 32, 34, 37, 45, 46, 47, 48, 51, 53, 54, 55, 58, 63, 80, 82, 90, 124, 156, 172, 175, 187, 194, 200, 201, 205, 219, 224, 225, 230, 231

komüniteryanizm 19, 37, 45, 51, 55, 57, 60, 156, 189

komüniteryen 9, 17, 19, 20, 23, 24, 25, 30, 31, 38, 39, 40, 45, 49, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 78, 80, 91, 92, 93, 94, 96, 106, 113, 119, 121, 128, 130, 143, 145, 146, 148, 174, 188, 189, 191, 205, 206, 224, 230, 231

Kukathas 110, 111

kürtaj 10, 20, 42, 150, 151, 174, 175, 176, 227

L

Larmore, Charles 136

liberalizm 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 31, 35, 37, 38, 45, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 59, 63, 64, 67, 69, 71, 77, 81, 84, 87, 89, 92, 109, 110, 111, 114, 124, 127, 128, 129, 132, 134, 135, 136, 137, 140, 144, 145, 146, 147, 150, 156, 161, 174, 175, 177, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 193, 195, 196, 197, 198, 204, 214, 216, 219, 221, 223, 224, 230, 231

liberteryen 68, 125, 137, 165, 175, 176, 211

Locke 14, 15, 24, 27, 57, 70, 160, 205, 223

logos 64

M

Macedo, Stephen 89, 145, 146, 147

MacIntyre 17, 27, 33, 40, 41, 42, 43, 44, 57, 58, 93, 94, 95, 99

Madison 159

majoriteryenizm 60

makul çoğulculuk (reasonable pluralism) 20, 127, 133, 136, 137

Martin Luther King 143, 182, 183

Marx 28, 29

meritokrasi 123, 217

Mill 13, 67, 70, 75, 127, 135

moralitat 38

muhafazakarlık 143

N

narratif 53, 94, 95, 99, 111, 182

nefret söylemi 107, 136, 162, 226

negatif özgürlük 20, 108, 141, 142, 143

Nietzsche 39

Nozick, Robert 68, 69, 122, 125

nötrallite 109, 149, 153, 156, 158, 220, 225, 227

O-Ö

Obama 181, 182, 216, 218, 227, 228

ortak iyi 24, 26, 29, 62, 69, 140, 148, 152, 164, 174, 175, 184, 188, 191, 192, 193, 202, 203, 205, 220, 224

otonom 13, 15, 34, 37, 69, 74, 78, 80, 85, 90, 92, 148, 158, 163, 164, 196, 210, 223

örtüşen mutabakat (overlapping consensus) 135

P

Platon 25, 223

Polis 26, 27

pozitif özgürlük 141, 142, 143, 230

prosedürel cumhuriyet (prosedürel republic) 77, 186

prosedürel liberalizm 144, 185, 186, 191, 195, 196, 197, 198, 204

R

Rand, Ayn 91, 120

Rawls 10, 16, 17, 19, 20, 39, 47, 57, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70,

- 71, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81,
82, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 92, 112,
113, 114, 115, 116, 117, 118, 119,
120, 121, 122, 123, 124, 125, 127,
128, 129, 130, 131, 132, 133, 134,
135, 136, 137, 138, 139, 140, 158,
160, 173, 189, 224, 225
- Reagan, Ronald 207, 216
Rorty, Richard 131, 132
Rousseau 14, 27, 203, 204, 223
- S**
- Sandel 9, 10, 17, 18, 19, 20, 21, 48,
53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64,
65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 74, 75,
76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84,
85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94,
95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103,
105, 106, 107, 111, 112, 113, 115,
116, 117, 118, 119, 122, 123, 124,
125, 127, 128, 129, 130, 131, 132,
133, 134, 135, 136, 137, 138, 139,
140, 143, 144, 145, 149, 150, 151,
152, 154, 157, 158, 159, 160, 161,
162, 163, 164, 165, 166, 167, 168,
169, 170, 171, 172, 173, 174, 175,
176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
183, 184, 185, 186, 187, 188, 190,
191, 192, 193, 194, 195, 196, 197,
198, 199, 200, 201, 202, 203, 204,
205, 206, 207, 208, 209, 210, 211,
212, 213, 214, 215, 216, 217, 218,
219, 220, 225, 226, 227, 228, 229,
230, 231
- Sittlichkeit 38
Smith, Adam 43, 72, 209
- T**
- tabula rasa 32
tarihsel özür 100, 105
Taylor, Charles 17, 28, 31, 32, 33,
37, 38, 39, 50, 57, 58, 62, 86, 109,
110, 141, 142, 143, 164, 180, 189,
191, 205, 206
telos 43, 230, 231
Thatcher, Margaret 207, 216
Tocqueville 196
Trump, Donald 101, 214, 215,
216, 218
- U**
- utilitarizm 67, 68, 69
- W**
- Walzer 16, 17, 28, 30, 35, 36, 37,
45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 58, 62, 118
Weber, Max 86
Wittgenstein 46
- Y**
- yükümlülüğü olmayan benlik
(unencumbered self) 10, 19, 67,
76, 77, 79, 80, 83, 84, 87, 92, 93,
94, 140, 158, 163, 192, 225, 226,
230

KADİM TARTIŞMA: BİREY Mİ, TOPLUM MU?

Michael Sandel ve Liberalizm Eleştirisi

Birey mi öncelikli olmalı, toplum mu? Siyaset felsefesinin kadim tartışma konularından biri olan bu meseleyi bugün neden ele almak gerekiyor? Bir yandan liberalizm insanlığın ulaşacağı nihai bir sistem modeli olarak değerlendirilmekte diğer yandan da ona yönelik komünite eksenli güçlü itirazlar yapılmaktadır. İtirazların önemli bir kısmı komüniteryen diye nitelenen düşünürler tarafından ifade edilmektedir. Michael Sandel de bu alanda önemli bir isimdir. Bu kitabın gayesi Michael Sandel'in liberalizme yönelik eleştirilerinden yola çıkarak birey-toplum meselesini günümüzdeki boyutlarıyla kritik etmektir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bir laboratuvar gibi değerlendirildiği bu tartışma Türkiye siyasi sosyal hayatı için de önemlidir. Çünkü birey hakları, hukukun üstünlüğü, milli çıkarlar, din-devlet ilişkisi, devletin nötrlüğü, piyasa-ahlak ilişkisi, değer boşluğu gibi konular Türkiye'de de sıklıkla gündeme gelmektedir. Bunun yanında Sandel'in tartıştığı kürtaç, okullarda din eğitimi, dini-etnik aidiyet, anadilde eğitim, tarihsel özür, grup hakları, nefret söylemi, zorunlu eğitim (amish örneği), kamusal-kamusal olmayan kimlik, kamusal alanda dini kıyafet ve sembollerin kullanımı, taşıyıcı annelik gibi konular da insanlığın ortak sorunları çerçevesinde bu kitabın değerlendirme alanı içindedir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-605-4635-97-9

9 786054 635979